De schrijver Patrick Leigh Fermor bezocht een halve eeuw geleden het Griekse stadje Missolonghi. Hij ging naar het vissersstadje aan de Golf van Patra met een op z'n zachtst gezegd bijzonder doel: hij zocht de schoenen van de dichter Lord Byron. De achterkleindochter van Byron, Lady Wentworth, had Fermor in haar huis in Sussex verteld dat deze schoenen in het bezit waren van een van de inwoners van het stadje en dat diegene ze aan haar wilde geven. Het verhaal is te lezen in Fermor's boek *Roumeli. Travels in Northern Greece.* Fermor vraagt zich af waarom deze zoektocht hem zoveel plezier en opwinding bezorgt en concludeert: 'The answer is that nothing to do with Byron, even a pair of shoes, is wholly without interest.'

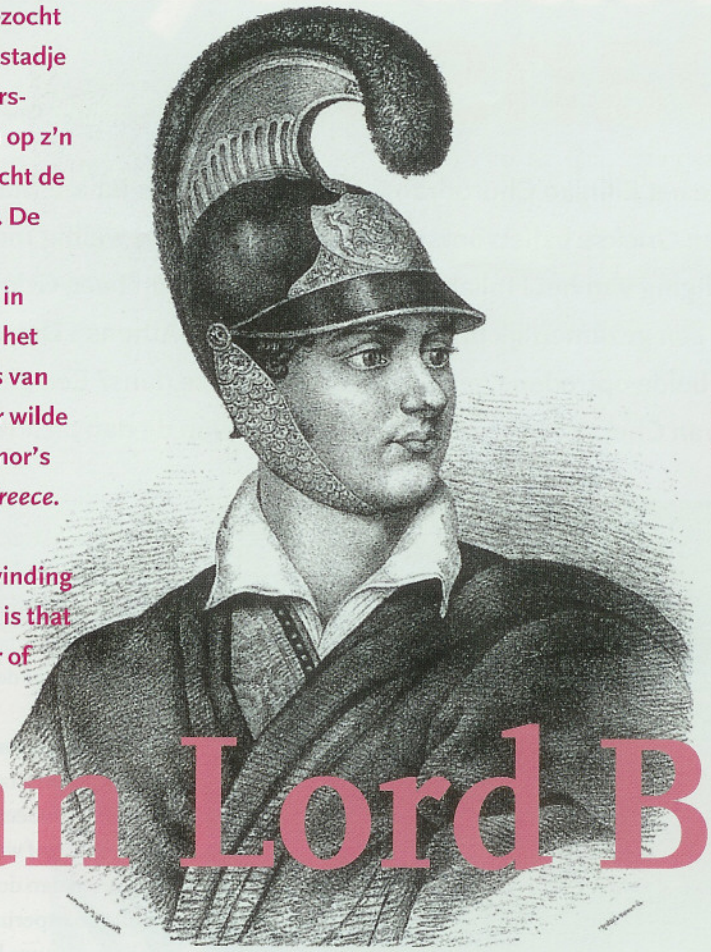

Op zo van Lord Byron

Frederiek Lommen Kleurenfoto's: auteur

Vele jaren later ben ik degene die op weg is naar Missolonghi. Ik weet dat dit de plaats is waar Byron in 1824 is overleden en mijn reisgids meldt het volgende sinistere feit: het hart van Byron ligt hier, onder het monument dat ter ere van hem werd gebouwd, begraven. Die plaats wil ik bezoeken.

Jaren geleden had ik in Athene bij een bezoek aan het Benaki-museum en het Nationaal Historisch Museum Byron's bezittingen bekeken. Ik kende de dichter toen nog alleen als icoon van de Engelse romantiek, van zijn magnus opus *Don Juan* en wist dat hij een rol had gespeeld in de onafhankelijkheidsstrijd van de Grieken. De pistolen, zwaarden en helmen die hier lagen, wekten bij mij de indruk dat Byron zwaar had gevochten in dit land. Pas veel later zou ik door het lezen van een biografie begrijpen dat Byron een heel andere rol had vervuld dan deze tentoongestelde attributen deden vermoeden.

Eerste reis naar Griekenland: 1809-1811

George Gordon Noel Byron, zoals hij voluit heette, was meer dan een dichter en icoon van de Engelse romantiek. Hij was hedonist, dandy, romanticus, alcoholicus, biseksueel, reiziger, rokkenjager, leed aan eetstoornissen en – en dat maakt hem zeker voor ons interessant – hij had zijn hart verloren aan Griekenland. Een allesbehalve saaie lord dus; een zegen voor zijn talloze biografen.

Byron's eerste kennismaking met Griekenland vindt plaats in 1809. Hij is dan 21 jaar oud. Samen met zijn vriend John Cam Hobhouse maakt hij - wat men toen noemde – *'the Grand Tour'*, een reis door de klassieke wereld, die hen onder meer naar Portugal, Spanje, Sardinië, Sicilië, Malta en Griekenland – dat op dat moment nog onderdeel is van het Ottomaanse rijk – brengt. Uit de brieven die hij tijdens zijn reis aan het thuisfront schrijft, blijkt dat hij zich sterk onderscheidt van adellijke tijdgenoten die deze *Grand Tour* maken. Terwijl zij met name op zoek waren naar het klassieke Griekenland, interesseert Byron zich niet echt voor de klassieke monumenten, die hij bestempelt als 'antiquarian twaddle'. Hij heeft daarentegen meer interesse voor de eigentijdse inwoners en de door hen bewoonde plaatsen. Hij raakt met name erg gecharmeerd van het woeste berglandschap van Epirus, een regio waar de gemiddelde *lord* zich niet vertoont. Byron besluit zelfs Nieuwgrieks te leren. Uit deze voorbeelden mag duidelijk zijn dat hij een meer dan gewone belangstelling voor de taal en cultuur van het moderne Griekenland heeft. Volgens sommigen is Griekenland het enige land waar hij ooit gelukkig is geweest. 'If I'm a poet, it is the air of Greece which has made me one', zo schrijft hij zelf.

Terug naar Griekenland met een missie

Na bijna 2 jaar in Griekenland te hebben doorgebracht, keert Byron in 1811 terug naar Engeland. Lang zal hij daar echter niet blijven; in april 1816 vertrekt hij weer en vestigt hij zich achtereenvolgens aan het meer van Genève, in Venetië, Ravenna, in Pisa en Genua.

In zijn brieven komen we in 1821 voor het eerst weer de gedachte aan Griekenland tegen. Aan de bevriende dichter Thomas Moore schrijft hij op 19 september van dat jaar: 'I had, and still have, thoughts of South America, but am fluctuating between it and Greece. I should have gone, long ago, to one of them, ...'.

ek naar het hart

Voorlopig blijft het bij deze gedachte. Dat verandert als de Ierse filhelleen Edward Blaquiere hem anderhalf jaar later, op 5 april 1823, in Genua opzoekt en hem vraagt zich namens het London Greek Committee in te zetten voor de Griekse zaak. Een paar maanden daarvoor, in het voorjaar van 1821, is de onafhankelijkheidsstrijd van de Grieken uitgebroken. Een groep Engelse liberalen en filhellenen richt een organisatie op, die de Griekse strijders wil ondersteunen: het London Greek Committee. Byron voelt zich waarschijnlijk gestreeld door het verzoek en ziet het ook als mogelijkheid om iets nieuws en spannends te ondernemen. Zijn leven in Italië, aan de zijde van zijn minnares Teresa Guiccioli, hangt de rusteloze Byron de keel uit. Hij besluit op het verzoek in te gaan en via de Ionische eilanden naar Missolonghi af te reizen, waar hij op 4 januari 1824 arriveert.
Wat hem daar concreet te doen staat, weet hij zelf ook niet. Hij ontvangt weinig instructies van het comité en realiseert zich al snel dat de leden niet zozeer in hem zijn geïnteresseerd, maar vooral in de publieke waarde van zijn naam. Uit brieven blijkt dat Byron voor zichzelf een actievere rol ziet weggelegd en dat hij er zelfs aan denkt als aanvoerder van een troepenmacht zijn steentje bij te dragen.

Missolonghi: Byron's laatste bestemming

Missolonghi was in de tijd van Byron's komst een stadje waar ongeveer 5000 mensen woonden. Voor het uitbreken van de onafhankelijkheidsstrijd was het een onbetekenende plaats, maar begin 1824 was het stadje van groot strategisch belang. Omdat het was heroverd door de Grieken, terwijl het omliggende gebied nog in handen was van de Turken, vormde het een enclave, van waaruit werd geprobeerd de strijd in het westelijk deel van het huidige Griekenland te coördineren. Alexander Mavrokordatos, sinds 1822 voorzitter van het eerste nationale parlement, had hier zijn hoofdkwartier.
Na aankomst ontdekt Byron al snel dat de Grieken onderling sterk verdeeld zijn. Lokale kleftenleiders als Kolokotronis, Petrobey en Androutsos bevechten de Turken in hun eigen streek en reders van de eilanden doen pogingen op zee de strijd te beslechten. Grieken met een westerse opleiding, zoals Mavrokordatos, streven het ideaal van een onafhankelijke Griekse nationale staat na, terwijl Griekse notabelen alleen hun onder de Turken vergaarde privileges zeker proberen te stellen. Deze verschillende facties staan soms lijnrecht tegenover elkaar en een gemeenschappelijk strijdplan ontbreekt.
Byron kan na zijn aankomst in Missolonghi niet meteen 'aan de slag'. Het regent dagen achter elkaar, het gebied wordt geteisterd door malaria en het blijft onduidelijk wat van hem wordt verwacht. Hij doodt de tijd met paardrijden, dichten en vissen en denkt er soms zelfs over het strijdtoneel weer te verlaten.
Maar die kans krijgt hij niet eens. Nog geen 6 weken na zijn aankomst, op 15 februari 1824, krijgt hij een aanval, waarvan zijn artsen niet weten of het 'Epileptic – Paralytic – or Apoplectic' is, aldus een licht ironische Byron in zijn notitieboek. Hij herstelt weliswaar, maar wordt eind maart opnieuw ziek. Dan gaat het snel achteruit. Na een dagenlang strijd, waarbij artsen keer op keer bloedzuigers aanbrengen, blaast hij op 19 april 1824 zijn laatste adem uit. Waarschijnlijk is zijn dood veroorzaakt door een combinatie van een infectie en het overmatig gebruik van bloedzuigers.

Het Park der Helden

Het lot van Missolonghi blijkt ook niet rooskleurig: twee jaar na de dood van Byron wordt het stadje door de Turken belegerd en zal een groot deel van de bevolking – in een poging het stadje te ontvluchten – sterven. In 1827 wordt uiteindelijk, pas na buitenlandse inmenging, de onafhankelijke Griekse staat uitgeroepen.

Een mythe ontrafeld

Als wij, bijna twee eeuwen later, aankomen in Missolonghi, is er weinig dat ons kan bekoren. Komend vanuit het Pindus-gebergte, oogt het vlakke landschap rond de lagune bizar plat. Het is erg heet die dag en daar hebben we de afgelopen dagen tussen bossen en bergen natuurlijk weinig last van gehad. Het uur van aankomst zit ook niet mee: het stadje is uitgestorven op dit uur van de middag. Fermor noemde het al 'a sad place to die' en ik kan het alleen maar beamen.

Als we door het centrum lopen, op zoek naar de rustplaats van Byron's hart, lijkt weinig te herinneren aan de aanwezigheid van de beroemde dichter. Ik had een soort bedevaartsoord verwacht, met winkels vol met ansichtkaarten van Byron, gipsen Byron-bustes, T-shirts met uitspraken van Byron en andere prullaria. Het enige dat de historische betekenis van het stadje verraadt, is Bar Byron op het plein, enkele Byronische parafernalia in het stadhuis, en een buste met een gedenksteen op de plek van het huis dat Byron in 1824 bewoonde. Een spelend meisje roept haar vriendinnetje toe 'Eleftheria, kom hier!' maar meisjes met de naam *Vrijheid* worden in Griekenland niet alleen in Missolonghi geboren.

Na een tijdlang zoeken, besluiten we iemand de weg naar 'het hart' te vragen. De eerste persoon weet van niets. Ik vraag het toch goed? Mijn Grieks is niet perfect, maar *I kardiá tou Výrona* is toch duidelijk? Ook de tweede persoon, een winkelbediende, begrijpt niet wat ik wil. Als zij een collega roept, worden we naar de rand van het stadje verwezen. Het hart van Byron ligt daar, in *O Kipos ton Iroön*, het Park der Helden.

Even later staan we voor het hek van het park. Het blijkt een verlaten plek, met een grote lege parkeerplaats. In het park zelf staan de kruisen, monumenten en bustes van de helden van Missolonghi. Griekse strijders, Duitse, Franse, Amerikaanse, Zweedse, Britse, Poolse en Zwitserse filhellenen, maar ook degenen die tijdens de exodus van 1826 vielen, worden hier geëerd. De centrale plaats wordt ingenomen door het standbeeld van Lord Byron. Ik maak een paar foto's van het metershoge monument, waaronder zich het hart schijnt te bevinden. Onze missie is volbracht, althans dat denk ik op dat moment.

Later, terug in Nederland, lees ik in Benita Eisler's *Byron. Child of Passion, Fool of Fame* dat het hart hier helemaal niet ligt. Het zijn de longen van Byron die de inwoners van Missolonghi 'vereren'. Na Byron's dood blijken de aanwezige artsen zich als aasgieren op zijn lichaam te hebben gestort. Bij de autopsie werden hart, ingewanden en hersenen uit het lichaam gehaald, uitvoerig bestudeerd en in separate urnen gestopt. Achter een dergelijk genie moet een fysiek geheim schuilen, was het idee. Na deze bizarre ontleding werd het lijk weer dichtgenaaid. De urnen met de longen en het strottenhoofd – Petros Kápsalis bij wiens broer Byron in huis had gewoond, zou gezegd hebben: 'we wilden zijn longen en strottenhoofd hebben, omdat hij zijn adem en stem had gebruikt voor Griekenland' – werden geschonken aan de inwoners van Missolonghi. Uiteindelijk werden Byron's overige restanten (inclusief het hart) naar Engeland verscheept en begraven in het Engelse dorp Hucknall Torkard. Via het boek *On a Voiceless Shore* van Stephen Minta kom ik nog meer te weten. Het misverstand over het hart lijkt te zijn ontstaan door de *Telegrafo Greco*, een lokale krant, die had afgedrukt dat het hart geschonken was aan de burgers van Missolonghi. Maar hiermee is de ontrafeling van de mythe niet compleet. Minta verhaalt dat ook de longen al lang niet meer in Missolonghi liggen, zelfs nooit onder het monument in het Park der Helden zijn begraven. De urn waarin ze zich bevonden, werd al kort na zijn dood gestolen uit de kerk van Ayos Spyridon.